

Zaman Gazetesi

26 Mart 2013

Herkül Millas

Kişilerin kendilerini istedikleri gibi tanımlamaları bir insanlık hakkıdır. Dinlerini, mezheplerini, dillerini, soylarını, etnik kimliklerini vb., kendi algılarına göre dile getirirler, daha doğrusu, getirebilmelidirler.

Bu alanda açık veya gizli bir mücadele süregelmekte. Her ulus-devlet kimlik alanında bir birlik oluşturmaya çalışırken kültürel farklılıkları da bastırmaya çalışır. Özellikle ulus devletlerin kuruluş dönemlerinde asimilasyon politikaları uygulanır. Bu alanda bazen başarı sağlanır bazen sağlanmaz. Örneğin, Bosnalılar, Arnavutlar ve Gürcüler Türk olur ama Kürtler Türkiyeli olmayı tercih eder.

Yukarıdaki paragrafta bir yanlış var. Yazının devamını okumadan önce bu yanlış hele bir bulmaya çalışın; bakalım başaracak mısınız! ... Bulamadınızsa bir ipucu vereyim: yanlış, kasıtlı yaptığım bir genellemedir. şimdi buldunuz mu? ...

Yukarıda sıraladığım etnik gruplar genellemesi yanlıştır. Milliyetçi anlayış insanları böyle

gruplara ayırır ve o grupların insanlarını “aynı” kabul eder. Bir etnik grup içinde sonsuz farklılaşmaların olabileceği görmezlikten gelinir. Mesela “Rumlar kendilerine Türk der mi?” diye sorarız. Oysa kimileri diyebilir, kimileri milli bir duyarlılık yüzünden demez. Kimileri belli bir yaştan sonra fikir değiştirir. Kimileri ise soruyu bile anlamaz; onların derdi geçim olabilir. Kimileri yalancılıktan söyler, vb. Her vatandaşın kendi kimliğini Türk veya Türkiyeli olarak belirleme hakkı tabii ki vardır. Bu seçimi meşrulaştırmaya, haklı göstermeye, “ispat” etmeye de mecbur değildir. Nasıl ki inancımızın “doğru” olduğunu kanıtlamaya mecbur olmadığımız gibi. Haktır bu, yasaların ve uluslararası antlaşmaların sağladığı, uluslararası mahkemelerin ve kurumların tanıdığı ve koruması gerektiği bir hak.

Bu alanda devletin rolü ve toplumun tutumu ne olmalı? En sık görülen tutum, bin dereden su getirerek “milli birliği” korumaya çalışırken farklılıkları kabul etmemektir. Oysa farklılıkları görmezlikten gelen riskli yolun gerilime de neden olduğunu artık biliyoruz. Başka bir yol, anlayış göstermek ve bir uzlaşmayı sağlamaya çalışmaktır. Bu ikinci yolun pek çok parametresi var. Biri de kimlik. Son yıllarda öneriler duyuluyor! Oysa ne devletin, ne aydınların, ne hukukun, ne de başka birilerinin bu alanda söz sahibi ve hele karar verici olması doğru değildir. Kimlik inançtan farksızdır. Bir algıdır. Bu yüzden insanlara dayatılması yanlıştır. Ve daha önemlisi masa başı kararları yararlı değildir, hatta zararlı olabilir.

Devlet bu kimlik alanından uzak durmalıdır; insanların hissiyatına karışmamalıdır. Devlet ve kurumları, din konusunda olduğu gibi kimlik konusunda da, vatandaşların karşısında, inançları ne olursa olsun eşit mesafede bulunmalıdır. Nasıl devlet ile din işleri birbirinden ayrılmışsa, devlet ile kimlikler de ayrılmalıdır. Yirmi yıl kadar önce şunları yazmıştım: “Kimlik sorunu daha pratik, yani uygulanabilecek ve Türk halkı tarafından kabul edilebilecek önerilerle daha sağlıklı kılınabilir. Temel ilke olarak, bu kimlik sonunda ne olacaksa, “herkesin aynı biçimde” kabul etmeye “zorlandığı” bir kimlik olmamalıdır. “Sentez” anlayışının arkasında zorlayıcı “birlik” anlayışı, tarihsel bir gelenekten süregelen merkezi yönetim anlayışı duruyor gibidir. Biri Müslümanlığına, başka biri Hıristiyanlığına sarılamaz mı, biri Orta Asya'dan gelen atasına başka biri ise Bosnalı olan atasına saygı gösteremez mi? Ortak birleştirici ögenin dil olmasına da gerek yoktur. Yeter ki, her yurttaşa bu özgürlük dünyasını gerçek ve olanaklı kılan bir toplum, bir ülke, bir devlet, bir vatan olsun.” (Bu yazı önce Mart 1995'te Toplumsal Tarih'te yayınlandı, sonra da Mayıs 1995'te Türkiye Günlüğü'nde iktibas edildi.)

Mantık, bilim ve araştırma yordamı ile “uygun ve doğru” bir milli veya etnik kimlik düşünebilir hatta hayal edebiliriz. Bunu önerebiliriz de. Ama bu “hayali” anayasaya koymak, yasalaştırmak ve toplumun bütünü için geçerli bir “doğruya” dönüştürmek başka dönemlerin pratiklerini çağırır; bu toplum mühendisliğidir. Böyle bir yasa, yeni bir dayatma olur. Kimliğin “ne olduğu” saptanırsa, kendini farklı hisseden ve ifade eden dışlanmış olacak. Hatta belki yasayı çiğneyen birine de dönüşebilir. “Senin temel kimliğin şudur” dedik mi, bu görüşü kabul edenlerle etmeyenler diye iki grup oluşmuş olacak. Zaten şu andaki durum da budur, dayatmaların

sancıları yaşanıyor. Pozitivist, baskıcı rejimlerde olduğu gibi onlara “doğruyu” öğretmek görevi kime dūőecek? Birileri kendi kimliklerinde ısrar ederlerse ne olacak? Bu ıkılmazları kaçınmanın yolu, kimlik konusunu mesele etmemektir. Esas olan devletin kucaklayıcı olması, dıőlayıcı olmamasıdır. Anayasada “T.C. vatandaşları yasa karşısında eőittir” gibi bir madde herkesin hakkını korur. Tabii bu konuda siyasi irade varsa ve toplumsal mutabakat sađlanmıősa. Devlet lafta değil özünde kucaklayıcı ise vatandaşlar da o kucağa sığınır. Ama bu arada her birimiz kendine başka bir isim, başka bir kimlik de yakıőtırarak. Ama bunun bir zararı var mı ki!

Kaldı ki her kimlik beyanı konjonktüre ve konuşana göre ok farklı mesajlar, anlamlar ve imalar içerir. Bir Türk’ün “Türkiyeli” iddiası milliyetçiliği aşma olarak okunurken, bir Kürt’ün ağzında bir milliliğin ifadesi olabilir. Yani beğenilmeyen bir ideolojinin aşılması bir kelime seçimi meselesi değildir. Nasıl ki Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük arayıőları kendi sorunlarını dođurmuősa.

Őerif Mardin eski bir yazısında (Cumhuriyet devrinde Volk İslamı, 1986) Türkiye aydınlarının halk kültürünü pek araőtırmadıklarını yazmıőtı. Bu eksikliği “ümmet strüktürünün ideolojik bir yapı olarak hâlâ etkisini sürdürmesi olarak izah edilebilir.” demiőti. Ve őöyle devam etmiőtir: “Ümmet dünya görüşünün Cumhuriyet aydınlarına tevarüs etmiő olan őekli sosyal hakikatlerin basit hakikatler olduğu fikridir.” Bence de, kimlik olayı formüllerle özölmeyecek kadar karmaőıktır. İnan gibi. İnsanları bırakalım kendilerini nasıl isterlerse ifade etsinler. “Biz” -aydınlar, yöneticiler– belli bir mesafeden “onları” dinleyelim. Zorlamalar olmazsa zamanla toplumlar bu farklı seslere alışırlar, bazen farklılık renklilik sağlar, bazen kendiliğinden yeni sentezler oluşur. Gelecekte egemen kimliklerin ne olacağını őimdiden kim kestirebilir ki!

h.millas@zaman.com.tr